

AZ ALKOHOLIZNUS ELLEM VALÓ VÉPEKEZÉS HAZÁNKBAN

ELŐADTA A MAGYAR ORVOSOK ÉS TERMÉSZET-
VIZSGÁLÓK BÁRTFAI VÁNDORGYŰLÉSÉN

Dr. STEIN FÜLÖP

Babarczy Schwartzer Ottó udv. tan. magán- és
ideggyógyintézetének orvosa.

BUDAPEST
HORNYANSZKY V., CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA
1901.

„Oh jó-e kor, mely e rideg közönyt
Leolvasztandja, s mely új tetterővel
Szemébe néz az elavult lomoknak.

Nem retten vissza a nagy eszközöktől
Nem fél a rejtett szót kimondani.”

(Madách.)

Rendkívül feltűnő jelenség, hogy napjainkban, a midőn egy esetleg felléphető ragályos betegség vaklár-mája lázba ejti a kormányokat és a szakközegeket, magával ragadván a nagy közönséget, tekintet nélkül társadalmi, értelmi és vagyoni állására, a midőn ha tudó vész, pestis, diphteria, himlő stb. elleni védekezésről van szó, mintegy magától értetődő dolog, munkát, költséget, de még egyéni szabadságot sem kímélünk, hogy terjedésüknek gátat vethessünk és ezzel szemben az a „rideg közöny”, melylyel az alkoholizmus terjedése iránt társadalom és államhatalom viseltetik, dacára annak, hogy úgy a mindennapi tapasztalat, mint az orvosi tudomány világosan és cáfolhatatlanul bizonyítja, hogy ez — a költő szavait idézve — „hatalmasabban pusztít, mint a döghalál”.

Minél behatóbban foglalkozunk az alkoholkérdéssel, annál tisztábban látjuk, hogy az alkoholizmus az egész emberiségből évente több áldozatot követel, mint az összes epidémiák és háborúk együttvéve és, hogy milyen elodázhatlan szükséglet képez az ellene való védekezés, de látjuk egyszersmind, milyen nehéz a küzdelem, melyet az emberi jólétnek ezen ellensége ellen vívnunk kell és, hogy tengernyi az akadály, mely részben azon látszólagos és mindenesetre erkölcstelen alapon nyugvó előny, melyet a szesz italok nagy mértékben való élvezése az államjövedelem számára nyújt, részben előítélet, hamis jelszavak és helytelen alaptól és tudatlanságból kiinduló hagyományok és szokások által okozott hatalmas suggestió alakjában az alkoholizmus leküzdése ellen tornyosulnak.

Nem akarom a tisztelt hallgatóság figyelmét az által fárasztani, hogy részletesen felsorolom az alkoholizmus veszélyességét és az általa okozott károkat, tudom, \ hogy hazánk itt összegyűlt orvosai teljesen tisztában vannak azon pusztulások felett, melyet az alkohol testben és lélekben egyaránt okozhat, és feltételezem, hogy a tágabb hallgatóság, legalább nagy része, tudatában van annak, hogy az iszákosság a társadalom minden rétegében pusztít, aláássa a testi és lelki épséget és tönkreteszi úgy az egyéneket, mint a nemzetek boldogságát és anyagi jólétét. Megmérteljezi a népek nagy tömegét, elősegíti azok erkölcsi elfajulását és úgy ezen elfajulást, mint egyáltalában a testi és lelki defectusokat fokozottabb mértékben átviszi több egymásra következő generációra és ezáltal közvetlen főokozója az egyének szerencsétlenségének és nyomorának, közvetett okozója népek és nemzetek pusztulásának.

Alkoholizmus nélkül kevesebb volna a beteg és az árva, a koldus és a gonosztevő. Kevesebb szükség volna úgy kórházakra és elmegyógyintézetekre, mint árvaházakra és fegyházakra.

Senki sem tagadhatja ma már, hogy tudóvészsanatoriumok, elmegyógyintézetek, fogházak és fegyházak építésének sürgős szükségessége egyenes arányban áll az alkoholizmus terjedésével, illetőleg fogy annak csökkenésével. Ezzel kapcsolatban apadhatna a bíróságok és rendőrségek munkaköre is. Hány milliót takaríthatnának meg ezen a címen a nemzetek és azok kormányai és ennek tekintetbe vételével mily eltűnő csekély még azon anyagi haszon is, mely a szeszes italok fogyasztása által az államháztartásba befolyik. És mennyivel gyarapodnék a szeszes italoktól való tartózkodás által eszközölt egyes megtakarítás folytán, közvetlenül az egyének anyagi jóléte, azonkívül pedig, eltekintve a magasabb erkölcsi és szellemi niveautól, ki tagadhatja a nem iszákosok fokozott munkaképességét, úgy testi mint szellemi tekintetben, és ez oknál fogva is az alkoholizmus elleni küzdelemnek fontos nemzetgazdasági szerepét.

Minél nagyobb a kár, melyet az iszákosság úgy az egyes egyének, mint az összes emberiségnek okoz, annál nehezebb a küzdelem, melyet az emberi jólétnek ezen halálos ellensége ellen vívniunk kell. Ha azonban a culturállamok viszonyait ez irányban behatóbban szem-

ügyre vesszük és az azok által fogatosított intézkedések sikereit mérlegeljük, okvetlenül azon eredményre jutunk, hogy ezen mozgalom csak ott tudott valóban sikeres eredményt elérni, hol először a küzdelem eszközei és iránya alkalmazkodtak az illető ország és népességének sajátos viszonyaihoz, mely viszonyok épen főokozói az iszákosság elterjedésének az illető országban, másodszor, hogy ezen ádáz ellenség ellen minden esetben államhatalomnak és társadalomnak közösen és karöltve kell küzdenie és, hogy az állam minden üdvös rendelete és intézkedése, akár preventív, akár repressív irányban, nem fogja a kívánt eredményt elérni, ha a társadalom magán úton nem gondoskodik arról, hogy ezen küzdelem célszerűségének és szükségességének tudata a népesség minél szélesebb rétegében elterjedjen, a mint csak kevés eredményt fog elérni a társadalom, akár egyes kiváló egyének, akár a különböző vallásfelekezetek, akár alkoholellesenes egyesületek útján folytatja a küzdelmet, ha nem tud az államhatalomra támaszkodni és, hogy minden népgyűlés, felolvasás és röpirat csak elhangzó szó a pusztában, ha az állam nem gondoskodik arról, hogy a mozgalom már az iskolában is hasson a gyermek fogékony lelkére, nem szorítja bizonyos korlátok közé a szeszeladást, nem bünteti az iszákosokat stb. stb.

Ezen két körülményt szem előtt tartva, mérlegeljük milyen irányban halad és kell haladnia az alkoholizmus elleni küzdelemnek hazánkban. Mindeddig úgy az állam, mint a társadalom részéről vajmi kevés történt. Az állam ezen ügy közegészségügyi mint közgazdasági szempontból oly fontos kérdést egész a legutolsó időig majdnem egészen elhanyagolta, olyannyira, hogy jelenleg még az alkoholizmus elterjedésének hű képét sem lehet nyújtani, mert ez irányban majdnem teljesen hiányoznak a statisztikai adatok. Még az egész országban évente ténylegesen elfogyasztott szeszmenyiséget is csak megközelítőleg lehet meghatározni, mert erre nézve az egyedüli adat, mely ez irányban rendelkezésünkre áll a fogyasztási adó nyers jövedelméről való kimutatás, mely kimutatás az azon évben fogyasztási adó alá került, de nem tényleg elfogyasztott szesz italok mennyiségét mutatja. A kimutatás adatai közül pedig csak az abszolút alkoholra és a sörre vonatkozók adják a tényleges fogyasztásnak

megközelítő hű képét, mert a borra vonatkozó adatok csak egy kis töredékét képezik a tényleges borfogyasztásnak, mivel egyrészt annak nagy mennyiségét, mint minden bortermelő államban, úgy nálunk is adóztatás nélkül fogyasztják el a termelők, másrészt pedig az állam csak elvétele hajtja be közvetlenül a boradót, hanem ennek fejében a városok és községek bizonyos átalányt fizetnek, mely a tényleges fogyasztásnak távolról sem felel meg.

Ha tehát ezen kimutatások körül az utolsót, azaz az 1898. évre vonatkozót, illetőleg annak adatait a borra vonatkozó adatok elhanyagolásával szemügyre vesszük és azt más régibb adatokkal összehasonlítjuk, máris az alkoholizmus elterjedésének szempontjából megdöbbentő eredményre jutunk.

Dr. Rózsaffy Alajos szerint 1891-ben elfogyott 718495 hektoliter abszolút alkohol* és 519077 hektoliter sör, vagyis ez évben fejenként 3.4 l. sör és 47 l. abszolút alkohol, ezzel szemben az 1898. évi kimutatás szerint találjuk, hogy elfogyott 864.985 hl. abszolút alkohol és 635178. hl. sör, vagyis ez évben fejenként 4.2 l. sör és 5.7 l. abszolút alkohol.

Ezzel párhuzamosan emelkedett az állami elme-gyógyintézetekben és nagyobb kórházakban ápolt elme-beteg alkoholisták száma is mely 1894-ben 236-ot, 1899-ben pedig 399^{et} tett ki.

Ezen adatokon kívül azonban semmiféle, az alkoholizmusra vonatkozó oly statisztikai adattal nem rendelkezünk, mely az egész ország ebbeli viszonyait valamiképen illusztrálná és bár a statisztika ebbeli fontosságát távolról sem akarom kétségbe vonni, azt hiszem, statisztikai adatok nélkül is jól tudjuk, hogy mennyire graszszál a pálinkaivás például a felvidéki tótok között és hogy ez képezi elszegényedésüknek és a kivándorlásnak legfőbb okát, és különben is elég rámutatni arra, hogy az. évi szeszfogyasztás a pálinkaélvezet tekintetében 7 év alatt fejenként 1 literrel, tehát 23%-al emelkedett, hogy a küzdelemnek jogosultságát elismerjük.

A legutolsó időben azonban regisztrálhatunk az alkoholizmus ügyében az államhatalom részéről nagyobb

*Abszolút alkohol alatt a pálinka alakjában elfogyasztott abszolút alkohol értendő.

jelentőségű intézkedéseket, a mennyiben a jelen vándor-gyűlés központi választmányának lelkes és nagyérdemű elnöke Chyzer Kornél miniszteri tanácsosnak kezdeményezésére a belügyminiszter elrendelte, hogy az elmebe-tegek összeírásával egyidejűleg az alkoholizmusban szenvedők is legyenek külön kitüntetve és azonkívül utasította az összes elmeógyógyintézetek és kórházak igazgatóit, hogy az intézeteikből elbocsátott alkoholistákat további ellenőrzés végett az „Országos magyar alkoholelles egyesülethez” utasítsák, illetőleg az egyesületet a beteg távozásáról és lakcíméről értesítsék. Tehát az államhatalom és a társadalom együttműködésének első örvendetes lépése az alkoholizmus elleni küzdelemben.

A társadalom részéről szintén csak a legutolsó időben tapasztalható nagyobb érdeklődés ezen mozgalom iránt. Jelenleg hazánkban három alkoholelles egyesület működik. Legelsőnek alakult meg a kék kereszt-egyesület, mely az evangélikus vallás segítségével csak a már iszákos egyének mentését tűzte ki céljául. Jelenleg 400 tagot számlál és különösen a nem magyar ajkúak lakta vidékeken áldásosán és sikeresen működik. F. év tavaszán alakult meg a már fentebb említett „Országos magyar alkoholelles egyesület”, mely minden felekezeti és politikai színezet szigorú távortartásával az iszákosság terjedésének meggátlását tűzte ki zászlójára. Tagjai majdnem kivétel nélkül tanárok, orvosok és munkások. Felvette programjába először a lakosság kioktatását és felvilágosítását az alkoholélvezet káros hatása és a dívó ivási szokások és a társadalmi ivási kényszer helytelensége tekintetében, és e célból röpiratokat készít és terjeszt, népszerű előadásokat tart és kiküldi tagjait a munkásegyletbe, hogy különösen ezek között, mint a hol legjobban pusztít az alkoholizmus, propagandát csináljon az ügynek, felvette azonkívül programjába az iszákosok ellenőrzését és ingyenes kezelését, könyvtárral egybekötött népkávéházak és alkoholmentes vendéglők alapítását, alkoholnélküli multságok rendezését, – szakfolyóirat kiadását és iszákosok menhelyének alapítását.

Sajnos, az egyesület jelenleg még csak 80 tagot számlál, de azért működésében lépésről-lépésre áthatatosan halad előre. Utoljára megemlítendő még a Good-templars nemzetközi alkoholelles rend magyarországi „Hungária” páholya, mely azonban csak az utolsó napokban alakult

meg, működéséről tehát beszámolni egyelőre nem lehet. Ha mindazt összegezzük, mi a társadalom részéről mindeddig az alkoholizmus elleni védekezés szempontjából történt, akkor azon szomorú tapasztalatra jutunk, hogy annak abszolút kézzelfogható, kimutatható eredménye alig valamivel több a semminél. De ezzel korántsem azt akarom jelezni, hogy a küzdelem morális tekintetben is meddő maradt, sőt tekintve a fentemlített egyesületek működési idejének rövidségét és azon teljes tájékozatlanságot, mely nálunk az alkoholizmus tekintetében a nagyközönségnél kivétel nélkül tapasztalható, azt kell mondani, – hogy az eredmény várakozáson felül kedvező és minden esetben azt eredményezte, hogy kijelölte a társadalom számára az utat, melyen az alkohol elleni küzdelemnek haladnia kell.

Az alkoholizmus elleni küzdelmet a magyar társadalom is, ép úgy, mint a külföldi, csak az egyesületek útján veheti fel és juttathatja diadalra, mindig feltéve az állam hathatós együttműködését és pártoló támogatását. Ezen egyesületek útján világosítja fel a nagyközönséget, hogy a szeszes italok élvezetének állítólagos előnyei minden alapot nélkülöznek és nem más, mint régi előítéletek és az anyatejjel beszívott hamis felfogások által okozott hatalmas autosuggestio, és hogy a szeszes italokkal való visszaélés milyen irtózatosságot és veszélyeket és iszonyú károkat rejt magában. Ugyanezen egyesületek révén oktassa ki a nagyközönséget a dívó ivási szokások és a társadalmi ivási kényszer helytelenségéről, badarságáról, vegye pártfogásába a már iszákos egyéneket és óvja meg őket a visszaeséstől, alapítson népkávéházakat, alkoholmentes társaséleteket, emeljen menhelyeket iszákosok számára és támogassa anyagilag és erkölcsileg azoknak az elzúllás iránt már a szüleik betegsége által hajlamosított gyermekeit, – egyszóval az alkoholizmus elleni küzdelemben üdvösnek bizonyult rendszabályokat a társadalom legjobban az egyesületek révén alkalmazhatja.

Hogy azonban a jelzett egyesületek működésüket minél eredményesebben kifejthessék, arra nézve, a mi sajátos viszonyainkat véve tekintetbe, a következőt tartanám szükségesnek.

A többi kultúrállamokban vívott és még most is tartó küzdelmek számot adnak arról, hogy tényleges,

kézzelfogható eredményt csak a teljes abstinencia elvén alapuló egyesületek, a milyen a három jelzett egyesület is, mutathatnak fel, és hogy soha iszákos embert mással, mint a teljes abstinenciával megmenteni nem lehetett, de megtanított egyszersmind arra, hogy az illető államokban, különösen a küzdelem kezdetén, azon alkohol-ellenes egyesületek is jó szolgálatot tettek az ügynek, melyek tagjaik számára a teljes abstinenciát nem tették kötelezővé. A dolog természetéből folyik, hogy sokkal több embert tudtak maguknak meghódítani, és így módjukban volt a népesség szélesebb rétegeinek az iszákosság káros következményét szem elé tartani és annak felfogását az alkohol valódi értékéről befolyásolni és ez által a közvéleményt a küzdelem szükségességéről meggyőzni, így előkészítették és alkalmassá tették a talajt az abstinens egyesületek működésének, mely azután meg is hozta a remélt gyümölcsöt. Hazánkban egy ilyen egyesület alapítására kétszeres szükség van, először mert a nagyközönség úgyszólván még teljesen tájékozatlan ez irányban, másrészt, mert nem szabad felednünk azt, hogy bortermelő állam vagyunk, és hogy sokkal tetszetősebb a nagyközönség előtt, ha az illető egyesület a küzdelmet, például Franciaország mintájára csak a pálinkára terjeszti ki és nem a borra is, melyről tudjuk, hogy annak termelése nálunk millió embernek ad kenyeret. Ezen egyesület a nagyközönség körében mindenesetre élénkebb érdeklődést fog kelteni az ügy iránt, és eltekintve, hogy ezáltal anyagilag is támogatja a küzdelmet, a közvéleményt közelebb hozza az egyesületekhez és úgy azoknak eredményes működését mindenképen elősegítheti.

Okvetetlenül szükségesnek tartanám azonkívül két társadalmi tényezőnek a küzdelembe való belevonását és ezek 1. a tanférfiak, 2. az orvosok. Meg kellene nyerni Magyarországot tanítóit és tanárait arra, hogy ők maguk szerezzenek bizonyosságot a küzdelem szükségességéről és arra, hogy ezen eszmét a gondjukra bízott gyermekek fogékony lelkébe beleoltsák. Kísérelje meg minden tanító saját hatáskörében, hogy a gyermekben az iszákosság veszélyességének tudatát feléleszsze, ne győzze a gyermekeket figyelmeztetni, hogy az ivást ép úgy kerüljék, mint minden más rosztat. Ezen eszme így testté és vérré változik és közvetlenül egy testben és lélekben épebb és

erősebb generációt fog eredményezni, közvetve pedig a gyermek példája a szülőkre is nemesítőleg fog hatni. Hathatósan támogathatná az állam ez ügyet azáltal, hogy kötelezővé teszi az ezirányú oktatást és a művet megkoszorúzná a gyermekek egyesítése alkoholelles iskolaegyesületekben.

Mindez kétszeresen áll az egyetemi ifjúságra és azok tanítására vonatkozólag.

A második társadalmi tényező az orvos. Az orvosnak feladata az emberiség testi és lelki épségét megóvni és nem áll a helyzet magaslatán az, ki megelégszik azzal, hogy, mondjuk, a tüdővészest embert kezelje és szanatóriumba küldje és nem törekedett arra, ha módjában volt, hogy előzetes tanácsaival a tüdővészestnek kitörését esetleg meggátolja. Az orvos nemcsak gyógykezelő, hanem hygienikus tanácsadó is legyen. És a mi a tüdővészestre áll, kétszeresen áll az alkohol élvezetére, mert ha ezen irányban rendel el az orvos óvintézkedéseket, nemcsak meggátolja az esetleges alkoholizmus kitörését, de egyszersmind megakadályozza azt is, hogy az alkohol által tönkretett szervezet más betegség, mint például a tüdő vész stb. rabjává legyen, mint ezt minden orvos számtalanszor tapasztalhatja.

Nincs szándékomban az alkoholnak mint gyógyszernek orvosi rendeléséről szólni, ezt végezze minden orvos legjobb tapasztalata és lelkiismerete szerint, épúgy, a mint a morphiomot vagy strychnint rendel. De lehetetlennek tartom, hogy a gondolkodó orvos azon felfogásnak hódoljon, hogy egy kétségtelenül mérges anyag, mint az alkohol rendes táplálkozásunknak fontos kiegészítő részét képezze, – vagy pláne a táplálékot pótolni képes volna. Ez az, a mit az orvosnak szem előtt kell tartania és mit a nagy közönség szívébe is bele kell oltania.

Speciális feladat vár az orvosok közül az elmeorvosokra. Ők látják leginkább az alkohol okozta pusztításokat, legközvetlenebbül szemlélhetik annak gyászos következményeit az utódokon, és ezért ezen küzdelemben kétszeresen kell részt venniök. Először azáltal, hogy jó példával előremenne, intézetükből az alkoholt kiküszöbölik, mert így megszerzik az ott elhelyezett alkoholista gyógyításának egyedül hathatós módszerét, másrészt, hogy ezen küzdelmet az intézeten kívül és minden erejükből támogassák, mert ezáltal, kezökben tartják az elmebajok prophylaxisának leghatalmasabb eszközét.

A mi az állam részvételét a küzdelemben illeti, hiú ábránd és merész utópia volna a jelenlegi körülmények és felfogás mellett erkölcsi támogatásnál egyebet várni. Annál inkább kell azonban odatörekednünk, hogy ezen erkölcsi támogatás minél hathatósabb és a nagy közönség előtt minél szembetűnőbb legyen.

Hogy ezt elérhessük, első sorban szükséges, hogy az államhatalom úgy az alkoholizmus elterjedéséről hazánkban, mint az ellene való védekezés legalkalmasabb módjairól tiszta és prägnans képet nyerjen és erre nézve a következő indítványtál bátorodom a vándorgyűlés elé lépni:

A magyar orvosok és természettudósok vándorgyűlése azon kérelemmel forduljon a belügyminiszterhez, hogy ez az alkoholkérdés tanulmányozása céljából egy vegyes bizottságot küldjön ki. A bizottság az alkoholkérdés egyes ágazatainak megfelelően albizottságokra oszlik, melyek a nekik kiosztott anyagot beható tanulmányok tárgyává téve, erről a nagybizottságnak beszámolnak. A nagy bizottság a maga részéről működéséről a belügyminiszternek számol be, illetőleg további intézkedések tárgyában tesz indítványokat.

Ha sikerül a belügyminisztert ezen eszmének megnyerni, akkor az alkoholizmus elleni védekezésnek nálunk úgyszólván parlagon heverő ügye óriási haladást tenne és a magyar orvosok és természettudósok vándorgyűlésének elévülhetlen érdemül fog szolgálni, hogy ezen fontos közegészségügyi kérdésben kezdeményezőleg lépett fel.

Tisztelt hallgatóság! Mindnyájan érezzük, hogy nagy szociális átalakulások küszöbén állunk és biztos, hogy ezen átalakulás okozta harcban a gyengébbnek el kell pusztulnia. Ragadjunk meg tehát minden eszközt, mely alkalmas arra, hogy az egyént testben-lélekben erősebbé, a nemzetet hatalmasabbá tegye, és miután az alkoholizmus elleni küzdelemnek végcélja csak ez – hazafiúi kötelességünknek kell tartani az iszákosság leküzdését.

Az «Országos magyar alkoholelles egyesület»-ről bővebb felvilágosítással szolgál dr. Szalkay Gyula (II., Lánchíd-u. 2.). A «Good Templars-rendről» értekezni lehet dr. Stein Fülöpnél (I. Kékgolyó-utca 5.)